

HISTORIE A SOUČASNOST STRÁŽE PŘÍRODY V CHKO ORLICKÉ HORY

Josef KUČERA

Významná přírodní území v České republice jsou vyhlášována za velkoplošná chráněná území, jako národní parky (NP) nebo chráněné krajinné oblasti (CHKO). Prvním takovým územím u nás byla vyhlášena Chráněná krajinná oblast Český ráj, a to v roce 1955. Pak následovaly další. Orlické hory přišly na řadu v roce 1969 jako pátá chráněná krajinná oblast v republice. Prozatím poslední chráněnou krajinnou oblastí byly vyhlášeny v roce 2015 Brdy.

Vyhlášení CHKO Orlické hory předcházela mnohaletá příprava. Mohou za to pánové František Vambera, Jiří Šulc, Vlastizdar Vágenknecht, Rostislav Peška a Radoslav Jech. Ten se 1. srpna 1970 stal prvním pracovníkem Správy Chráněné krajinné oblasti Orlické hory, která tehdy sídlila na rychnovském zámku. V té době už působil na Rychnovsku jako konzervátor státní ochrany přírody. Nabalil si na sebe několik zájemců, kteří měli zájem o ochranu přírody. Stali se z nich zpravidla státní ochrany přírody, kteří působili na celém území okresu Rychnov nad Kněžnou. Z nich se někteří později stali prvními strážci v CHKO Orlické hory.

Z dosud dostupných materiálů se mi podařilo zjistit, že první organizované služby byly v roce 1977. Jsou ale pamětníci, kteří říkají, že to bylo už v roce 1973 (Martínková, ústní sděl.). Převážně ve dvojicích sloužilo v roce 1977 23 strážců. CHKO byla v tomto roce rozdělena na dva strážní obvody. Jedním byla oblast od Olešnice v Orlických horách po Zdobnici a druhým pak oblast od Zdobnice po Zemskou bránu, včetně Orlického Záhoří.

V roce 1979 už ale sloužilo 38 strážců a CHKO byla rozdělena do dvanácti strážních obvodů. Strážci v tomto roce sloužili jednotlivě tak i po dvojicích. Odsloužili 162 služeb o víkendech a svátcích, což bylo celkem 132 hlášenek. Nejčastějším přestupkem bylo porušování zákazů vjezdu do CHKO. Celkem to bylo 87 případů, z toho 52 bylo předáno na policii. Ve svém osobním volnu pak ještě odpracovali 93 hodiny při označování chráněných území a 84 hodiny při doprovodu exkurzí a zájmových skupin návštěvníků Orlických hor. Správa CHKO uspořádala autobusový zájezd do NP Šumava. O rok později byla při Správě CHKO Orlické hory založena základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ZO ČSOP). Do její struktury byli strážci zařazeni podobně jako botanici, entomologové, mykologové či ornitologové. Celkem byli v této organizaci např. v roce 1982 84 členi.

V 80. letech 20. století strážní služby pokračovaly pouze v letní sezoně (květen – září) o víkendech a svátcích. 25 strážců složilo první zkoušky formou testových otázek a několika ústních odpovědí. Tito strážci pak obdrželi odznak, průkaz strážce

a povolenku k vjezdu mimo silnice a místní komunikace v CHKO Orlické hory. Někteří v dalších letech získali části oblečení, jako byly bundy, pohorky, polokošile a golfky. V této době také započala výstavba terénní stanice na Šerlichu, při níž strážci nezištně pomáhali a odpracovali mnoho desítek hodin zdarma. Za kladný přístup ke strážní službě bylo několik strážců odměněno týdenní rekreací na hradech Kost (Poul, Kejval, Fluskovi, Kučera) a Svojanov (Sochor).

Začátkem 90. let 20. století, 1. května 1991, jsem nastoupil na Správu CHKO jako profesionální strážce. Do té doby tady nic podobného nebylo. Ani ve většině ostatních CHKO v republice profesionální strážce nepracoval. To se změnilo později, ale bohužel, jen na chvíli. Mimo jiné jsem měl na starosti i činnost dobrovolných strážců. V roce 1991 byla zrušena ZO ČSOP při Správě CHKO Orlické hory a strážci byli zase pod přímým vedením správy.

V roce 1992 začal platit nový zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. V něm byly uvedeny podmínky pro přijímání nových členů, jaké mají povinnosti a práva, co musí absolvovat a splnit. Je v něm také uvedeno čím by měli být vybaveni. Každý nový strážce musí podle tohoto zákona doložit beztrestnost výpisem z rejstříku trestů, doložit zdravotní způsobilost potvrzením od lékaře, doložit státní občanství ČR, složit slib a pravidelně prokazovat znalosti. A jak to probíhalo na CHKO Orlické hory? Všichni členové stráže (strážci i zpravodajové), kteří pracovali před nabytím platnosti tohoto zákona, byli automaticky převedeni a dále pracovali jako dopsud. Noví zájemci musí absolvovat 2 roky takzvaného „čekatelství“, aby si správa udělala představu, co ho zajímá, jak se staví ke svým povinnostem, účastní se organizovaných akcí a dalších aktivit. Mnoho takových zájemců tyto povinnosti nespĺnilo a tak s nimi nebylo ani zahajováno přijímací řízení.

Především strážci mají povinnost odsloužit za rok 8 naplánovaných služeb o víkendech a svátcích a z nich zasílat hlášenky, ve kterých informují zřizovatele o svých

† Mirek Blažek při zkoušce způsobilosti.

Foto: J. Kučera

případných zásazích, o svých pozorováních a zjištěních. Tyto hlášenky musí zaslat nejpozději do 14. dnů, v závažných případech ihned. K výkonu činnosti dostávají od zřizovatele materiály ke zdokonalování svých znalostí (vyhlášky, zákony, regionální tiskoviny, plán péče o CHKO atd.) a pomůcky do terénu (mapy, poznámkové bloky, lékárníčku první pomoci, propagační materiály pro návštěvníky, batoh, různé části oblečení atd.). Každý rok, pokud to situace dovoluje, jsou pro ně připravována jarní a podzimní setkání, kde na jarním jsou především připravovány služby na sezonu a na podzim pak hodnocení jejich aktuální činnosti. Jednou za pět let jsou povinni vykonat zkoušku způsobilosti. U nás se provádí formou testových otázek. V minulosti to probíhalo v letech 1980 (15 otázek), 1982 (21 otázka), 1992 (66 otázek), 1999 (30 otázek), 2004 (31 otázka), 2008 (36 otázek), 2013 (37 otázek) a v roce 2018 (52 otázek). Další zkouška je plánována na rok 2023.

Pro plánované služby je CHKO Orlické hory rozdělena do deseti obvodů, do kterých si strážci naplánují služby podle svého bydliště nebo podle svého zájmu. A tady jsou ty strážní obvody:

- 1 Olešnice – Číhalka – Ostružník – Vrchmezí – Polom – Sedloňov – Olešnice
- 2 Deštné – Zákoutí – Šerlišský Mlýn – Šerlich – Bukačka – Sedloňovský vrch – Černý kříž – Deštné
- 3 Deštné – Plasnice – Šediviny – Prázova bouda – Kout – Deštné
- 4 Zdobnice – Kamenec – Luisino Údolí – Velká Deštná – Homole – Čertův Důl – Zdobnice
- 5 Lomy – Mnichová – Uhřínov – Antoniiino údolí – Lomy
- 6 Orlické Záhoří – Homole – Šerlich – Trčkov – Bedřichovka – Orlické Záhoří
- 7 Říčky – Julinčino údolí – Nebeská Rybná – Souvlastní – Zdobnice – Říčky
- 8 Rokytnice – Říčky – Pěticestí – Komáří vrch – Anenský vrch – Hanička – Rokytnice
- 9 Bartošovice – Zaječiny – Zemská brána – Čihák – Bartošovice
- 10 Orlické Záhoří – Pěticestí – Komáří vrch – Anenský vrch – Neratov – Černá Voda – Orlické Záhoří

Pro všechny členy stráže jsou nepravidelně pořádány zdokonalovací exkurze pod vedením pracovníků správy CHKO. Od roku 2000 to byly tyto:

- 2000 – PP Sfinga
- 2003 – chráněná území v oblasti Trčkova
- 2004 – památné stromy v severozápadní části CHKO OH
- 2005 – památné stromy v jihovýchodní části CHKO OH
- 2006 – zřícenina hrádku Hlodný
- 2007 – lokalita bobra u Orlického Záhoří
- 2011 – seismická stanice na Polomu
- 2018 – netopýři v bunkrech na Bartošovicku

Nesmím zapomenout ani na autobusové zájezdy do různých velkoplošných chráněných území, ale nejen do nich. Byli jsme tak i v Polsku a několikrát na Slovensku. Tady je také přehled:

1979 – CHKO Šumava	2005 – CHKO Třeboňsko
1981 – NP Krkonoše (osobními auty)	2006 – CHKO Lužické hory
1982 – CHKO Bílé Karpaty	2007 – NP Muráňská planina
1983 – CHKO Labské pískovce + NDR	2008 – CHKO Český ráj
1984 – CHKO Východné Karpaty	2009 – CHKO Žďárské vrchy
1985 – CHKO České středohoří	2010 – CHKO Český les
1987 – CHKO Velká Fatra	2011 – Książanski PK
1991 – PN Gór Stołowych	2013 – Krušné hory
1996 – CHKO Jizerské hory	2014 – CHKO Bílé Karpaty
1997 – CHKO Moravský kras	2015 – NP Malá Fatra
1998 – CHKO Labské pískovce	2016 – CHKO Kokořínsko
1999 – CHKO Poodří	– Máchův kraj
2000 – CHKO České středohoří	2017 – NP Krkonoše
2001 – NP Šumava	2018 – NP Nízké Tatry
2002 – CHKO Beskydy	2019 – CHKO Brdy
2003 – NP Podyjí	2021 – CHKO Železné hory
2004 – CHKO Slavkovský les	

Strážci Orlických hor na exkurzi v NP Muráňská planina.

Foto: J. Kučera

V letech 2006 a 2021 probíhalo v Orlických horách celostátní setkání strážce přírody společně se schůzí Asociace strážců přírody České republiky. Poprvé to bylo ve dnech 19. – 21. dubna 2006 na chatě Bedřichovka v Orlickém Záhoří a podruhé pak ve dnech 12. – 13. listopadu 2021 na chatě Juráška v Olešnici v Orlických horách. Těchto setkání se pravidelně účastnili i zástupci strážců ze Slovenska.

Někteří strážci celostátního setkání v roce 2006 na exkurzi po Orlických horách. Foto: J. Kučera

Profesionální strážce prováděl několikrát ročně společné služby s Policií ČR, které byly zaměřeny především na nepovolené vjezdy motorových vozidel mimo silnice a místní komunikace. Účastnili se toho především policisté Obvodního oddělení Policie ČR z Rokytnice v Orlických horách, ale také z Dobrušky a policisté dopravní policie z Rychnova nad Kněžnou.

Členové strážce přírody se dále účastnili a účastní i dalších akcí, které vyplývají z potřeb správy CHKO. Jedná se především o kontrolní činnost při sportovních akcích a akcích pro veřejnost pořádaných v CHKO, doprovodů exkurzí a účastní se různých seminářů. Mimo jiné vyřezávali náletové dřeviny se dvou lesních louček v nivě Divoké Orlice v Podlesí, hlídali orchideje v Trčkově, prováděli monitoring chřástala polního v Ptačí oblasti Orlické Záhoří nebo prováděli revizi hraničníků u všech chráněných území v CHKO Orlické hory.

Je pro ně pravidelně jednou ročně vydáván informační zpravodaj, ve kterém se dočtou hodnocení sezony a plán služeb na příslušný rok. Někdy i další požadavky a připomínky správy CHKO.

Na výstavě fotografií hub ve vestibulu MÚ Rychnov nad Kněžnou.

Foto: J. Kučera

Starší členové, kteří z důvodu zdravotního nebo věkového, již strážní služby nevykonávají, jsou stále vedeni ve stavu strážce přírody CHKO Orlické hory jako tzv. „čestní členové“. Dostávají stejné informace jako stávající strážci, jsou zváni na různé akce, které správa CHKO pořádá jak pro strážce, tak i pro veřejnost.

Jejich činnost pro přírodu Orlických hor je čistě dobrovolná. Nedostávají za ni žádnou finanční odměnu. Pouze na konci 20. století dostali pár korun. Naposledy to bylo v roce 2010, kdy dostali finanční náhradu 70 Kč za odslouženou službu doloženou hlášenkou.

Ke konci roku 2021 pracovalo ve strážce přírody CHKO Orlické hory 12 strážců, 3 zpravodajové, 4 čestní členové a 1 koordinátor. V poslední době se přistupuje na možnost, že strážce bude moci provádět službu během celého roku podle svých časových možností. Předem ji ale musí nahlásit svému koordinátorovi a pak doložit hlášenkou se zjištěnými údaji a případně s provedeným zásahem. Se změnou koordinátora od roku 2022 bude na stráž přírody a její organizaci jiný pohled než doposud.

Pokud byste měli o takovou práci pro přírodu Orlických hor zájem, zastavte se na Správě CHKO Orlické hory v Rychnově nad Kněžnou a doptejte se tam na možnosti. Třeba uspějete.

Adresa autora

Josef KUČERA, Hlinné 6, 518 01 Dobruška, e-mail: natura@dobruska.cz